

DE VENTIS.

Cap. III.

*Definitio
venti.*

*lib. 3. quest.
naturalium.*

DE insignibus ventorum mutationibus jam tractatum est: postulat argumenti series, proinde de variis aeris qualitatibus aliquid nobis dicendum. Ventus enim aliud nihil est, quam aer in aliquam partem fluens, aut aeris commotio, vi sese quadam insinuans, & quo collineat, rectà tendens: Aut cursus aeris paulò vehementior solito. Aer enim fluit quidem & movetur: sed quàm levissimè & subtilissimè, ut sensum omnem fugiat. At ventus flatus est vehementior. Hinc disci potest discrimen inter aerem & ventum, ut scribit Seneca, apud quem, quæ sit ventorum materia, quæ causa eorum præcipua, aliæque multa huius argumenti præclarissima legi possunt, quò idcirco lectorem re lego, ne videar prolixior. Hoc ergo solum in medium afferam, ventorum inde magnam nasci pugnam atque commotionem, quando vapores tenuiores, qui è terra exurgunt, & ad frigidam illam ac glaciale aëris regionem attolluntur, progredi ulterius nequeunt, sed remeare coguntur, ubi in recessu sulphureis quibusdam exhalationibus aer undequaque constringitur ac comprimitur, liberumque exitum, captivitatis impatiens querit, regrediendo cum impetu, omnia confringit & disjicit magnaque vi conspirat, ut ex angustiis istis

istis emergat. Inde fit, ut ventus oriatur pro materia copia & moderacione, modo lenis, modo vehemens, modo magnis boaribus aerem replens, modo blandius spirans. Eiusmodi effectus indicat aqua globulo ferreo vel æneo inclusa, qui foramen seu tubulum admodum angustam habeat, aculis ligulæ non dissimilem, nec amplio-rem. Is, inquam, globus, si variis ignibus admoveatur, qui aquam expirare cogant, quæ tamen liberè ob foraminis angustiam exhalare nequeat: videre licet quanto strepitu ventum globus ille producat, ut huiusmodi instrumentum stibellum aque inde à Philosophis vocatum sit, quod etiam sua flatus violentia, vim idoneam habeat metallum liquandi. Qui huius demonstrationis sedulo expendendæ fuerit studiosus, illius indicio facilè ventorum origines sive lenium, sive violentorum percipiet. Quod jam antea pridem, abunde in 3. magni mei speculi mundi libro pertractavi, ubi fusè de natura, differentiis, causis tum materialibus, tum formalibus ventorum differui: nec non de eorum situ, nominibus, numero, tum ex antiquorum, tum recentiorum sententia.

Idcirco hic tantum repetam nomina, numerum, & situm eorum: quorum cognitio apprime utilis & necessaria medico est, ob varias mutationes, motus & affectiones, quas singuli ex sua proprietate, certis temporibus in corporibus nostris excitant.

Morum autem suum venti inchoant à superioribus aëris partibus, obliquumq; eum habent, ad

Vnde ventus oriatur.

Vulgare exemplum, quo venti generatio demonstratur.

Stibellum aque.

Nomina, numerus, et situs ventorum.

latera scilicet & partes sibi oppositas spirando. Eandem illi originem, naturam & qualitatem obtinent: at quæ ex variis locis ubi nascuntur, aut per quæ transpirant, novas proprietates & mutationes acquirunt. Auster in Lybia calidus est & siccus: at cum per mare transit mediterraneum, magnam ex eo humiditatem contrahit, unde redditur calidus & humidus, atque hinc putridus & corruptus, qualis in Gallia Narbonensi deprehenditur. Boreas maximam suæ frigiditatis partem ex nivibus & rigoribus Scythiæ, per quam transit, contrahit. Atque sic de aliis.

*Cur venti
frequentius
spirent Vere
& Autum
no quam
reliquis an
ni tempori
bus.*

Communes aut quotidiani venti, frequentius vere & autumno spirant, quam æstate & hyeme: idque quod temporibus illis copiosiores vapores & exhalationes in aëre generentur: quæ æstate, Solis ardore, statim absumuntur: hyeme verò in penetralibus terræ ventos procreari, horum rationes & causas videbis apud Senecam.

Quod ad numerum, nomina, & situm, ventorum, quatuor sunt præcipui, qui cardinales vocantur, quorum sedes sunt orientalis plaga, occidentalis, meridionalis, & septentrionalis, qui singuli ad unumquodque latum singulos alios habent ventos collaterales, unde numerus confurgit duodecim ventorum.

*Nomina
ventorum.*

Præcipuus orientalis plagæ ventus Subsolanus dicitur: à nautis Est vocatur: qui rectè sub Æquatore spirat versus auroram. Eurus qui nautis SubEst dicitur, illi adstat à parte Solstitii hyberni;

berni: Cœcias verò dictus NordEst à parte caeli, ubi in longissimis diebus Sol ortum suum habet, quod Solstitium æstivum est. Inter illos Subsolanus omnium saluberrimus est & temperatissimus, in quam partem spectare deberent ædificiorum fenestræ. Eurus, alter eius collateranorum, cum strepitu & vehementia spirat, multasque densas & aquosas caligines suscitatur: Cœcias verò seu NordEst alter collateranus, instabilis est, & inconstans, ac propemodum semper nubilus.

Qui verò ventus ex diametro Subsolano opponitur, Favonius est, Græcis Zephyrus, & nautis Sou Est qui occidentalis est ventus, Gallis *Ponant* dictus, blandus ac lenis frugumque nutritor, quod sub eodem Equatore perspirat ab occidentali plaga, cuius ex sociis unus à parte solstitii æstivi, Corus vocatur, vel NordEst nautis, qui plerunque nobis grandines suscitatur ac nubiis orientem caligat: Qui verò à parte est hiberni solstitii vocatur Lybs, aut nautis Sou Est, cui Austri vicini sui naturam participat. Qui quidem Auster aut Notus, nautis Su, recta linea à meridionali parte spirat ad axem seu polum Antarticum. Comes illi à parte orientis æstans, Euro Auster dicitur. Qui verò ab occidente eum stipat Auster Aphricus. Hi omnes venti, calidi humidi, pluviosi & procellosi sunt.

Qui huic Austro meridionali vento è directo opponitur, Boreas dicitur, Gallis Byze, Tramon tanus aut Nord nautis: ventus utique frigidus & siccus, nubesque fugans, solemque reducens, ut

canebat Virgilius : comitem habet ab orientali parte Circium: ab occidentali verò Aquilonem, ventum sanè violentum, rigidum & asperum, ac omnium vehementissimum.

*Observatio
de ventis si-
mul spiran-
sibus.*

Ceterum hìc notandum est, ventos, qui è directo inter se opponuntur, ut auster & boreas, subsolanus & favonius: nunquam eodem tempore simul sub eodem spirare horizonte: at qui obliquè sese intuentur, simul conspirant ut plurimum: ac quo obliquiores sunt, eò majores concitant tempestates.

*Qual venti
sint salu-
briores.*

Inter eos, Orientales, ut diximus, aliis sunt salubriores: secundum locum obtinent septentrionales: tertio salubritatis loco censentur occidentales: At australes & meridionales fanitati corporis humani sunt infestissimi. In hoc argumentum consuli potest, quod scribit Aristoteles lib. 2. meteor. cap. 5. & 6. Item Plinius lib. 2. cap. 22. In ventorum autem virtutibus ac effectis licet seriò Divinam providentiam demirari,

*De usu &
utilitate
ventorum.*

quæ ob diversas rationes utiles & necessaria, sic de illis constituit, ut in aère varias ac diversissimas operationes exercerent, modò aërem ne torpeat & putrescat otio, commoventes & exagitant, ut quicquid putredinis habet, suo perditu excutiant: quò animantibus omnibus reddatur utilior: modò cœli terræque temperiem foventes, qua interdum nimius Solis ardor refrigeretur, ne quæ ab eo reguntur rerum semina, oblædantur, & vitali suo humore exsiccentur. Interdum verò venti præstant, ut calidior aër non mediocri cum commodo frigidiusculus red-

red-

reddatur, & hoc auxilio terræ producta mature-
 scant, & ad justam perfectionem promovean-
 tur. Calidiore enim aëre opportunè reddito &
 ventis idoneis agitato, radicum succi ad fructus
 suos pertrahuntur, frigorisque meatus terræ
 constringentis vis infringitur, ne quod am-
 plius ad fructuū plenam maturationem impedi-
 mentum accedere possit. Interdum illorum fla-
 tibus terra humectatur, unde capit alimentum,
 quod pluviiis fit hic illis cadentibus. Solent enim
 agitatione sua venti pluvios nimbos huc & il-
 luc dispergere, ne quid in terra cœli benignitate
 destituatur. Aquilo nubes à septentrione fugat
 ad meridiem: Auster meridionalis ad Septen-
 trionem. Sic de reliquis autumandum in gene-
 re. At privatim in singulis regionibus, quantæ
 sint eorum utilitates, apertè elucescit, ut qui ali-
 unde ex variis locis excessus, & impedimenta
 afferuntur, de medio tollant: aut quæ ingruunt
 procellæ & tempestates frænent avertantque.
 Quid porro de ventis dicemus, nunquid illos om-
 nium fordium, putrefactionum ac infectio-
 num esse repurgatores ac emundatores agno-
 scimus? nunquid ipsorum operâ, ipsa frumento-
 rum grana, spicæque sua lanugine & immundit-
 iæ expurgantur, & fordibus excutiantur?

Præterea quantus alius sit ventorum usus,
 hinc liquet, quod maria alioqui invia, ex Dei
 providentia trajici, & permeari possint, imò ex
 sententia Senecæ lib. citato, ut inde negotiatio-
 nes & commercia inter homines, admodum
 natura & moribus inter se alienos, exercean-
 tur.

L 5 tur,

tur, & familiaritates amicitiaque contrahantur, atque ut *Homo, quæ procul à se distant, cognita habeat: Etenim, inquit, mæra pecus fuisset omni experientia carens, si conclusus mansisset natalis sui soli cancellus.* Hic arrigant aures quidam medicorum, qui tantum sibi arrogat, ut alios perfrictâ fronte (cum ipsi nihil norint, sed in perpetuis cineribus ad focum suum volentur) censuris subiicere conentur: Discant ex Seneca, quàm aptè illis congruat hæc lectio.

Ad institutum redeamus, & ostendamus porro de ventis, quæ perindè ac aër præfagia portendant. Docti ac in experientia rerum versati medici, prudentesque agricolæ, gubernatores navium in arte sua periurissimi ac instructissimi: sagaces Daces ac milites opportunè mutationes istas observant, earumque usum aptè usurpant. Illud ipsum animalia norunt: quorum vivax & acutus sensus eximie mutationes istas subodoratur.

Animalia à temporum mutatione prognostica sumunt: nec non & ipsi homines.

Quia per multos vidi homines, qui ex dolore capitis temporum mutationem certo certius præfagiebant. Qui herniis aut rupturis obnoxii sunt, illud ipsum facile percipiunt. Austrum enim mox perflatûrum prænuntiant. Boreali vento spirante & serenitatem aëris afferente, qui auditûs gravitate laborant, aut subfurdescunt, tunc facilius audire incipiunt, qui alioqui cum densus, nubilus ac phavius est aër, Auusterque furit, omni propemodam audiendi facultate privantur: quo etiam tempore crescunt defluxiones, & omnia catarrhorum gene-

genera. Vnde fatis superque constat ex diversis ventorum mutationibus & proprietatibus, varias in corpore nostro, eiusque humoribus alterationes suscitari.

Sunt quidam venti, qui peculiariter in quædam corpora & nonnullas regiones effectus admirandos edunt. Thraces enim ob crassum regionis, quam incolunt aërem, crassum in idem habent cerebrum. Obliviosi enim planè sunt, desides, & torpescentes, ita ut ultra quatuor unitatum numerum, dum subducunt rationes, progredi non possint, quin priora oblivioni tradantur, si plurium unitatum numeri adiciantur. Guido Bituric. ex Herod.

*Thraces
crassi cerebri & labiles memoria.*

Bœoti ob aëris impuritatem crassissimis ingeniis præditi fuerunt, unde Horat.

Bœoti similes Thracibus.

Bœotum crasso iuratus in aëre natum.

In Lesbo apud Mytilenem Austro flante ægrotant homines: Coro talsiant: à Septentrione in integrum facillè restituantur.

Quin & observatur certis annis, menses quosdam usque adeò incalescere interdum, ut fruges omnes terræ hoc caloribus excessu prorsus exardescant, prout mense Junio anni 1113. accidit, quo spe omni suarum frugum, quam conceperant maximam agricolæ, ex illius mensis adultrione prorsus celsi fuerint. Illo etiam anno menseque accidit, ut silvæ aëris incendio prorsus absumptæ fuerint. Ex qua tanta intemperie paulò post graves & diuturni morbi, variè in corpora humana grassati sunt, quos lethales pestes secuta sunt.

Cæl. L. 2. c. 18. antiq. Lection.

Circi-

*Circius ven-
tus.*

Circius ventus tanto furit impetu, ac vehementia in occidentalibus Norvegiæ ripis, ut si quis ipso flante iter suscipiat, ac susceptum perficere tentaverit, id citra suffocationis & vitæ periculum non præstet. Is porrò ventus in illis regionibus, usque adeò intensè frigidus est, ut nec arborem, neque fruticem germinare permittat. Quo fit, ut ob eorum defectum in ignibus struendis, cibisq̄ue coquendis, ossibus magnorum piscium utantur, ut scribit Olaus Magnus.

lib. I. c. 10.

*De insolenti
anni 1605
constitutio-
ne.*

Sed ne aliunde ex longinquis regionibus æris mutationes arcessamus, en quid hoc anno 1605 inter nos accidit: Scriptæ sunt ex Hispania, Italia, Narbonensi Gallia, aliisque calidis regionibus literæ, quibus certa fit fides, usq; adeò intensum frigus fuisse (ubi tamen aliis annis ob situm earum, levissimum & brevissimum esse solet) ut vel maxima flumina, glaciei aliàs impatientissima concreverint: hoc verò clyma nostrum Parisiense, natura illis longè frigidius, vix glaciolam unius noctis, aut nivis globulum sustinuerit. Tanta hæc tamque insignis & inusitata mutatio, nihil aliud quàm huc & illud varios grassaturos esse morbos, arguit. Atque hæc sufficiant de magnis in genere ac variis mutationibus, quibus ær est obnoxius: qui etsi vulgò creditur (quatenus purum elementum) naturâ calidus & humidus: Instar tamen Protei, aut Chamæleontis variatur, & diversas formas qualitatum induit.

Præ-

Præter eas porrò mutationes, quas ex astro-
rum planetarumque motibus subit: alias ex va-
rietate regionum, & locorum situ diverso ac-
quirit. Si enim alicuius loci aër sit crassus, nubi-
lus, pluvius, aquosus, corruptus & malignus: aliquando ex locorum stagnis, paludibus, inor-
tuis & infectis aquis depravatur, aut etiam cloa-
cis, gurgitibus, & putidis exhalationibus è ter-
ra surgentibus, nec non animalium cadaveri-
bus, aliisque id genus corruptionibus inquinat-
ur: unde hominum habitationes inficiantur, ibi
homines hæere nequeunt citra valetudinis de-
trimentum: quod aër quem singulis momen-
tis hauriunt prorsum illis sit adversus & exitialis,
afsiduamque mortem minetur. At ubi aëres ho-
minum aëri sereno, claro, puro, & malignis o-
mnibus exhalationibus carenti expositæ fuerint,
ibi vita hominum diu conservatur: ac eiusmodi
diversoria, iis qui vitam diu factam tectam, &
integram sanitatem, quantum natura patitur,
tueri volunt, quærenda sunt.

Veruntamen notandum est, inter varias il-
las aëris qualitates, nonnullas esse, quæ vitari
nequeant, aliæ verò possint. Cum enim aër
ex cadaverum putredine, excrementorum, lu-
torum, ac sordium infectarum pravis qualitati-
bus inficitur, iis sublatis facilè restitui potest.
Nec absurdè hoc adferam, quæ in urbe Tholo-
sana aliquando observavi (ubi marinus ventus
non secus ac in tota Narbonensi Gallia putidis
humiditatibus, quas secum perflando mediter-
ræneum mare convehit, inquinatus sæpe vigere
solet)

*Aër salu-
bris vel in-
salubris.*

*Aërem a-
lium corripi
posse, aliium
non.*

*Tholosana
civitas bene
constituta.*

solet) eam scilicet urbem, sæpè peste tentari, quam secum advehat pestifer ille ventus: At tandem dilatatis in his vicis & compitis, purgatis diligenter stercoribus, liberioreq; aère captato, libero gaudens ventorum transitu urbs ab ista contagione liberata est, aut non ita frequenter eadem visa est infestari amplius, ut solebat. Hinc docentur præfests urbium, vigiles esse debere, in repurgandis vicorum & compitorum sordidus & infectionibus: Qui quidem ordo in hac urbe Parisiensi præsertim, summopere esset instituendus, & diligenter observandus, quæ tot scætet sordibus usq; adeò fœtidis ut æstate præsertim vicorum fætor citra nauseam & animi deliquium ferri non possit.

*Qualis sit
aer, qui emendari nequit.*

At alius est aer, qui facile emendari non potest, is nempe qui in locis stagnosis & palustribus perpetuo situs est: & montibus undique cinctus, ubi vix maximis etiam ætatis diebus, Sol per horam unam aut alteram affulget: qui cum non possit corrigi, eius incolæ, ut valetudini suæ consulant, in meliorem migrare necesse est.

Qualitates aeris calide vel frigide corrigi possunt.

Quod verò ad eius caliditatem, frigiditatem & humiditatem attinet, quas ex locorum, temporum, astrorumque varietate contrahit, his nullo negotio ars prospicere & mederi potest: quæ aërem ad morbos etiam accommodare potest. Si enim æstivis diebus aer impensius incalescat, qui ardentem ægrotantis febrem foveat, imò adaugeat: potest aliò traduci æger, in aulam videlicet aliquam inferiorem, quæ minus aëris calo-

caloribus ferveat: idem etiam perfusionibus cubicularum & irrigationibus ex aqua frigida, & herbis refrigerantibus factis, temperari potest. Quin etiam præter refrigerium desideratur ali- quod corroborans, quod corpus recreet, ut in febribus hæcticis: aer etiam istis perfundi potest: & juxta Tralliani consilium (in huiusmodi morbis) consternenda sunt vitium foliis pavimenta: nec non salicis, lentisци, sempervivi, rosarum, & similibus: quæ refrigerandi, & simul corroborandi vires habent.

Huiusmodi quidem aer, inquit Trall. omnibus hæcticis conducit: maxime verò, quibus pulmo, vel cor, igneum ardorem primario senserit. Etenim à cibo & potu refrigerante, non tantum juvantur illæ vitales partes, quantum ab aeris inspirato: Contra majus à cibo sentiunt commodum, quàm ab aere, partes nutritioni famulantes: ut sunt ventriculus, jecur, intestina, &c.

Si vero hyberno tempore, morbo alicui frigido, accommodandus est aer calidus, eligendus locus optimè circumseptus & undique circummunitus, ut nulli auræ pateat: quin & luculentus ignis in eo excitandus est, quo aer, ut satis est, incalescat. Si verò natura morbi postulat, ut cum calefacientibus corroborantia miscemus, ut plerumque pectoris morbi id exigunt: ignes suscitabimus ex lignis, laurino, juniperino, medicarum arborum seu Arantiorum, Rosmarini, lentisци, & id genus aliorum. Quin imò & in quibusdam morbis, opportu-
nam

*Quomodo
aer calidior
corrigi &
refrigerari
debeat.*

*Trall. l. 12.
c. 9.*

*Quomodo
aer frigidus
calefacien-
dus sit.*

num fuerit, cubicula suffire suavibus odoribus, ut caryophyllorum, avicularum Cypriarum, aut suffumigio aliquo alio ex fragrantibus rebus suavissimi odoris coniegnato. Huius generis simplicia sunt, grana iuniperi, myrti, benioini, caryophyllorum, galliæ muscatae, & similia.

Germani suis hypocauftis ad temperandum frigus aëris utuntur, ut illis hyems vernum tempus, nec non æstivum referat: Neque id tantum in hypocauftis & domiciliis: sed plenis campis moliuntur, ut acrimoniam frigoris multis fructibus noxiam moderentur. Hoc ego Heidelbergæ & Casselli in hortis principum vidi, ubi magna sit lignorum strues, quæ in hypocauftis quatuor angulorum horti, ut aër illius loci temperetur, opportunè incenditur, ut hybernis etiam diebus & mala medica, granata aut punica cum limonibus atque ficibus conspiciantur florere & maturescere, usque adeo ut ne hyeme quidem nati fructus, à Gallia Narbonensis fructibus bonitate vincantur. Atque hoc dictum sit, ut constet, aërem artificio & industria immutari posse, prout decreverit artifex. Sed hic de aëre dictum sit satis. Ad cibum igitur & potum, ex rebus non naturalibus unam transcamus, quæ secundum aërem, altera est, conservationi vitæ maximè necessaria.